

Samenwerking in plattelandstoerisme

Steeds meer ondernemers zien brood in plattelandstoerisme en stappen op deze bedrijfstak over. Voor een sterke promotie van de producten en een professioneel ondernemerschap is goede samenwerking onontbeerlijk.

Bij het vers opgerichte, twaalfkoppige Platform Plattelandstoerisme in De Venen draait alles om een goede promotie van activiteiten en een gedegen marketing van (streek)producten. Met de krachtenbundeling willen de ondernemers meerwaarde halen uit kennisuitwisseling, belangenbehartiging en samenwerking. In het platform zijn alle recreatieve en toe-

ristische producten vertegenwoordigd, zoals 'Groene Hart landwinkels, Groene Hart logies, de Zevenhovenroute, Struinen en Vorsen en In de benen door de venen'. In de regio De Venen gaat het vooral om promotie op lokaal niveau. De regio Het Groene Hart mikt met name op regionale en landelijke promotie. Het platform zoekt hiertoe samenwerking met andere plattelandstoeristische initiatieven in het Groene Hart, waaronder Den Hâneker, Weidehof Krimpenerwaard en Wijk en Wouden.

Nieuwe coördinator

Ook vijf agrarische (natuur)verenigingen in de Gelderse Vallei en Eemland kiezen voor een andere aanpak van recreatie, toerisme en educatie. En ook zij willen hun professionaliteit verbeteren en doen dit door het inschakelen van een deskundige. Sinds december 2003 helpt Maike van der Maat, LaMi-coördinator recreatie, toerisme en educatie, de verenigingen bij

GUY ACKERMANS

Contact met de klant is voor de ondernemer belangrijke promotie.

het uitwerken en realiseren van hun ideeën. Daarnaast ondersteunt zij de besturen teneinde nóg intensiever te gaan samenwerken bij activiteiten, bijvoorbeeld bij de ontwikkeling van fiets- en wandelroutes, meerdaagse arrangementen, en de realisatie van 'Welkomstboerderijen': agrarische bedrijven die zich openstellen voor publiek.

De coördinator is door LaMi aangesteld in het kader van het project 'Plattelandsontwikkeling door samenwerkingsverbanden in de Vallei en Eemland'. Binnen dit project zijn de volgende vijf verenigingen een samenwerkingsverband aangegaan: Ark & Eemlandschap, Vallei & Boerderij, Leusder Horstee, Stichting Toekomstvisie Lunteren en Stichting BAO.

Maike van der Maat, coördinator recreatie, toerisme en educatie van Vallei en Eemland.

Najaarsactie

Het boek Koesignalen, *Praktijkgids voor koegericht management*, is dé praktijkgids om beter naar koeien te leren kijken. Auteur is dierenarts Jan Hulsen. Omdat LaMi sinds 2003 alweer tien jaar bestaat, kunnen melkveehouders in de provincie Utrecht dit fotorijke boek gratis ontvangen (één exemplaar per adres). De winkelprijs is € 17,90. Gebruik de bon op pagina 8.

Kennismarkt 27 oktober

LaMi organiseert voor het eerst in samenwerking met Kamers van Koophandel en provincie Utrecht de Kennismarkt voor plattelandstoeristische ondernemers op woensdagmiddag 27 oktober 2004 in Driebergen. Op deze markt kunnen (toekomstige) toeristisch ondernemers in contact komen met andere ondernemers, adviesdiensten, branche-organisaties, de Kamer van Koophandel en de Belastingdienst. Daarnaast zijn er workshops over wet- en regelgeving, marketing,

het starten van een plattelandstoeristische onderneming, samenwerking en consumenteneisen. De Kennismarkt is interessant voor starten de én gevestigde ondernemers in de regio's Zuid-Oost Utrecht, Heuvelrug, Vallei en Eemland interessant. Gedeputeerde G. Mik opent de middag. Deelname kost € 15,- zonder of € 25,- met lunch. Voor aanmelding of meer informatie kunt u bellen met Marieke Leentvaar of Maike van der Maat van LaMi. De bon op pagina 8 invullen kan ook.

Gratis advies over nieuw mestbeleid

Vanaf 1 januari 2006 krijgen Nederlandse landbouwers te maken met het nieuwe mestbeleid. LaMi en GLTO Bedrijfsadvies bieden veehouders een gratis adviesgesprek over dit nieuwe beleid aan. Voor deze adviesgesprekken worden eind oktober zittingsdagen georganiseerd in Houten en Wageningen. Vul bij belangstelling de bon op pagina 8 in en stuur deze op vóór 15 oktober!

Aanjager in vogelvlucht

- ≡ Promotie plattelandstoerisme
- ≡ Hennie Vonk runt omvangrijke camping
- ≡ Initiatiefneemster Astrid Meijer over streektoerisme
- ≡ Biologische producten welkom in horeca
- ≡ Simone Eggenkamp bewaart authentieke sfeer boerderij
- ≡ Streekeigen stijl met actie 'Maak je Erfgoed'
- ≡ Voorzitter Klever over meerwaarde VVB
- ≡ Spuittechnieken in fruit

In welke keten beweegt u zich het liefst?

Economische ketens bezitten veel meer macht dan politici, ambtenaren of wetenschappers willen geloven. De solidariteit in de productieketen wordt groter dan de solidariteit met de regio of het land. Bedrijfsverplaatsingen naar landen met lage lonen, lage grondprijzen of weinig overheidsbeperkingen zijn er voorbeelden van. De verschillende ketenpartijen gedragen zich zakelijk en hard naar elkaar. Je zou letterlijk en fi-

guurlijk van vervreemding (van elkaar) kunnen spreken. Ondanks de individualisering zoeken meer en meer mensen in Nederland toch ook weer naar betekenis via verbondenheid. Daardoor zien we een ontwikkeling van informele regionale marketingketens, met een prijsvorming die onafhankelijk is van nationale of internationale markten. Informele systemen van boeren, verwerkers, distributeurs, winkeliers en consumenten

worden ervaren als betrouwbaar. Alle ketenpartijen voelen zich betrokken bij elkaars welzijn en er wordt niet geconcentreerd op prijs. Deze nieuwe informele systemen kennen een eigen solidariteit. Eigenlijk net als vroeger, of toch niet, want hoe is de agrariër dan de sluitpost op de ketenbegroting geworden?

Arjan Vriend, Directeur LaMi

Recreatie-ondernemster Hennie Vonk runt omvangrijke camping

‘Wij bieden onze gasten rust en ruimte’

De boerderij wordt omgeven door stacaravans, maar herinnert nog enigszins aan de agrarische oorsprong van camping De Lucht in Scherpenzeel. Net als de dierenweides, het knutselhok in de oude potstal en restaurant De Hooiberg. Maar van een boerencamping heeft De Lucht vanwege zijn omvang absoluut niets meer. ‘Er is hier de afgelopen veertig jaar veel veranderd’, zegt Hennie Vonk.

Langs de kronkelweg naar De Lucht is aan bijna iedere paal een aanplakbiljet van circus Harlekino bevestigd. Het is een jaarlijks terugkerende attractie op De Lucht, illustratief voor de groei die de camping heeft doorgemaakt. ‘We hebben ons stukje bij beetje ontwikkeld en we zijn zeker nog niet klaar’, stelt Hennie Vonk. Dit jaar volgde ze de LaMicusus PR & Marketing. Hennie is verantwoordelijk voor de administratie op recreatiebedrijf De Lucht van haar broer Karel van Dijk.

Andere visies

Tijdens de cursus deelden recreatieondernemers met verschillende achtergronden hun ideeën en ervaringen. ‘Heel nuttig’, oordeelt Hennie Vonk. ‘Iedere ondernemer kijkt toch anders tegen de branche aan. Dat levert interessante visies op, waarmee iedereen zijn voordeel kan doen.’ Ze heeft veel baat gehad bij de cursus, die vooral door agrarisch ondernemers werd bezocht. ‘We gaan bijvoorbeeld onze brochure aanpassen. Die blijkt met een uitgebreid activiteitenprogramma te veel gericht te zijn op de gasten die hier al komen. We werken nu aan een speciale wervingsfolder met minder tekst en veel meer foto’s.’

Vier hoog achter

Sterke punten die in de nieuwe folder naar voren moeten komen, zijn de rust en de ruimte die De Lucht de gasten biedt. Vonk: ‘Er komen hier veel mensen uit Utrecht en Den Haag. Velen beschouwen deze camping als een tweede huis. Voor een plattelander is het misschien moeilijk voor te stellen, maar als je ergens op vier hoog achter woont, dan ben je er hier echt uit.’ Juist om die reden zette Hennie’s vader de eerste schreden op het toeristische pad. Hij liet mensen in de vakantieperiode overnachten op stobalen op de deel. Toen er later wat tenten bij kwamen om grotere groepen onderdak te kunnen bieden, werd het idee voor een neventak serieus. Van Dijk was hiermee een echte voorloper. Binnen tien jaar werd het gemengde agrarisch bedrijf volledig ontmanteld. Recreatie moest het worden. Sindsdien is het terrein diverse malen uitgebreid tot de 24 hectare van nu.

Boerenbedrijf

De voormalige boerderij wordt nu gebruikt als onderkomen voor het personeel. In het hoogseizoen werken er zo’n vijftien mensen bij De Lucht: op de receptie, in het onderhoud en in de hore-

Hennie Vonk (links): ‘Iedere ondernemer kijkt anders tegen de branche aan. Daar kun je veel van leren.’

ca. Ondanks de schaalgrootte heeft Hennie Vonk nog steeds voldoende binding met de agrarische sector. Recentelijk nog noodgedwongen, vanwege de ligging in het concentratiege-

bied van de vogelpest. Maar ook thuis, waar haar man voor de hobby enkele zoogkoeien en schapen houdt. ‘Ik kan me nog altijd goed verplaatsen in het boerenbedrijf.’

Checklist realisatie verblijfsrecreatie

Ondernemers die plannen hebben voor verblijfsrecreatie op hun bedrijf en nog een vergunningsaanvraag moeten indienen, kunnen veel baat hebben bij de Checklist realisatie verblijfsrecreatie. Sterk punt van deze checklist is dat u samen met de gemeente alle relevante stappen doorloopt en direct concrete afspraken met elkaar kunt maken. Zo weet u meteen waar u aan toe bent, bijvoorbeeld op het vlak van wet- en regelgeving die op uw plannen van toepassing is, de te volgen procedures en contactpersonen met wie u te maken krijgt. De checklist beslaat vier pagina’s en is te downloaden vanaf de LaMi-website. Opvragen met de bon op pagina 8 kan ook.

Tips van Hennie Vonk

- 1 Zorg ervoor dat het hele gezin achter de plannen staat als je een boerencamping wilt starten. Dus niet alleen de partners, maar ook de kinderen.
- 2 Constant schoon sanitair is het belangrijkste aspect van een camping. Dat vergt een goede organisatie.
- 3 Besef dat je veel privacy inlevert. Een camping goed runnen kan alleen als je zelf merendeels aanwezig bent.

Studiegroepen Leader+ op eigen benen

In juni heeft de plaatselijke groep van Leader+ in het Kromme- Rijngebied een project van het Utrechts Agrarisch Jongeren Kontakt (UAJK) goedgekeurd. Doel van het project is zelfstandiging van de studiegroepen ‘Duurzame melkveehouderij’ in het Kromme-Rijn- en Langbroekerweteringgebied. Het project is ook goedgekeurd in het veenweidengebied Leader+ in West-Utrecht. Nu de studiegroepen steeds minder subsidie krijgen, wil het UAJK de kennisuitwisseling- en ontwikkeling in de melkveehouderij levend houden. In het project gaan studiegroepen volledig hun eigen zaken regelen op financieel, organisatorisch en inhoudelijk gebied. Dit betekent onder meer: zelf een agenda bepalen, zelf een expert uitnodigen, en eigen bijeenkomsten beleggen. Dat vraagt om gestructureerd werken, samenwerken en goed gebruikmaken van hulpmiddelen, zoals opzet en onderhoud van een website. Ondernemers die ideeën hebben om de agrarische sector een impuls te geven kunnen ondersteuning krijgen vanuit Leader+. Voor het Kromme-Rijn- en Langbroekerwetering- gebied kunt u terecht bij Marieke Leentvaar van LaMi en voor De Venen en Lopikerwaard bij Michelle Poort van Stromend Water, telefoon (030) 293 64 01.

Cursus ‘PR en marketing’

Voor ondernemers in de provincie Utrecht die starten of net gestart zijn met toeristische en recreatieve activiteiten op het platteland, organiseert LaMi de cursus ‘PR en marketing’. Na afloop van de cursus kent u het belang van een goede marketing en promotie. De cursus bestaat uit een mix van theorie en praktijk, met ruimte voor uitwisseling van ervaringen en tips tussen deelnemers. U ontvangt een cursusmap en na afloop een getuigschrift. De kosten bedragen € 100,- per deelnemend bedrijf (maximaal twee personen per bedrijf). De cursus beslaat vijf avonden plus een terugkomdag in overleg, en start bij voldoende deelname eind oktober/begin november. Hou rekening met extra tijd voor huiswerk. Onderwerpen die aan de orde komen zijn:

- Marketing: wat is marketing, hoe zitten marktonderzoeken in elkaar?
- Wie is uw gast? Alleen zeggen dat iedereen welkom is, is niet genoeg. Wat kenmerkt uw doelgroep, hoe speelt u in op wensen?
- Promotie: hoe doet u dat, eigen folders beoordelen en een plan opzetten?
- Excursie naar een bedrijf.
- Eigen marketingplan en/of folder. U presenteert uw promotieplan.

Interesse? Stuur de bon in op pagina 8.

Astrid Meijer bruist van de ideeën voor toeristische attracties

‘Samen de schoonheid van de streek promoten’

Ze had al achttien verhuizingen achter de rug, voor ze in het Utrechtse Polsbroek eindelijk haar droomhuis vond. Sinds 1995 wonen zorgmanager Astrid Meijer en haar man in een fraai gerestaureerde langhuisboerderij uit 1892 met een rieten zadeldak. Vorig jaar opende Astrid een bed-and-breakfastaccommodatie, De Boomgaard. Zo wil ze meer mensen deelgenoot maken van de schoonheid van de Lopikerwaard.

Op een tafel in de centrale eetzaal van de tot bed-and-breakfastaccommodatie omgebouwde schuur ligt een vuistdikke map met informatiemateriaal over de streek. Het resultaat van een jaartje actief speuren in de omgeving. ‘Ik trek er in de weekeinden regelmatig op uit om nieuwe voorzieningen en activiteiten te bezoeken en zo informatie te verzamelen voor mijn gasten. Daar geniet ik zelf ook erg van. Deze streek heeft zo veel te bieden, alleen weet niemand dat.’ Daar moet dus verandering in komen.

Op eigen houtje

Tijdens een bijeenkomst van LaMi kwam Meijer in contact met enkele andere actieve ondernemers in de streek. ‘Op zich wordt er wel het nodige georganiseerd, maar er wordt amper ruchtbaarheid aan gegeven. De meeste ondernemers zijn op eigen houtje bezig. Het zou goed zijn om de krachten te bundelen’, meent de ondernemster, die hiertoe zelf het initiatief nam. Ze stapte naar de gemeente Lopik en vroeg naar de financiële mogelijkheden om gezamenlijk iets voor het toerisme in de streek te organiseren. ‘De verantwoordelijke bestuurders en ambtenaren zijn heel bereidwillig, maar leggen het initiatief – heel terecht – bij de ondernemers neer.’

Europese subsidie

En niet alleen van de gemeente, maar ook van andere kanten blijken er wel middelen beschikbaar te zijn. Zo moet Meijer in september een plan inleveren bij Leader+ voor een Europese subsidie. Rode draad in de plannen van Meijer en haar collega’s is een landkaart, met daarop de verschillende voorzieningen en routes. Momenteel worden hiervoor de inventarisaties verricht. ‘Als alle gegevens binnen zijn, kunnen we ze op een verzamelkaart zetten en themakarten maken. Met zo’n kaart kunnen bijvoorbeeld liefhebbers van kunst en antiek, restaurants of oude hoogstamboomgaarden in een oogopslag vinden wat ze zoeken.’

Extra uitstraling

Zelf liet Astrid Meijer de boomgaard achter haar huis grondig opknappen. Op de ruime hectare staan zo’n veertig appel-, peren- en pruimenbomen. ‘Een boomgaard hoort gewoon bij de boerderij. Zo krijgt het geheel extra uitstraling. En niet alleen wij, maar ook de gasten vinden het prachtig’, vertelt Meijer, die voorzitter is van de vereniging voor hoogstamboomgaarden. ‘Met hulp van LaMi hebben we de afgelopen jaren veel werk verzet. Onze club telt nu veertig leden. Voor de komende jaren is er geld beschikbaar om nog twintig boomgaarden onder handen te nemen. Wel vragen we als tegenprestatie dat de leden na de

Astrid Meijer: ‘Ik zit erover te denken om concerten te houden in de boomgaarden. Daarmee trek je een bepaald publiek. Als dat lukt, ben ik ervan overtuigd dat de mensen terugkomen.’

subsidie nog minimaal vier jaar het snoeiwerk bijhouden.’

Sloveense architecten

De ondernemster is door schade en schande wijs geworden. Enkele wanbetalers zorgden ervoor dat gasten in het vervolg vooraf een deel van de huur moeten betalen. ‘Het staat iets minder gastvrij, maar helaas bewijst de praktijk dat het niet anders kan. We onderhouden met enkele bed-and-breakfastondernemers een netwerkje, zodat we elkaar kunnen waarschuwen voor dergelijke huurders’, aldus Meijer. Ze wil overigens niet de indruk wekken dat ze alleen negatieve ervaringen heeft. Integendeel. ‘Ik vind

het leuk om mensen op weg te helpen. Laatst waren hier enkele Sloveense architecten. Die waren op zoek naar historische panden in kleine kernen. Nou, dan kunnen ze hier hun hart ophalen. Ook de tip voor het architectonisch museum in Rotterdam viel in de smaak. En als mijn gasten tevreden zijn, ben ik het ook. Misschien komen ze nog eens terug of attenderen ze anderen op deze plek. Betere promotie kun je niet krijgen.’ En dat laatste staat Astrid Meijer ook voor met de Lopikerwaard. Ze bruist van de ideeën. Zo lijkt een wekelijks streekmarkt in het dorp haar een trekker. ‘Daar moet zeker animo voor zijn, met name in het toeristische seizoen.’

Kennisconsulent voorziet in behoefte

Als LaMi-kennisconsulent bezocht Dirk-Jan Vonk de afgelopen 2,5 jaar zo’n vierhonderd bedrijven in de provincie Utrecht. Met deze bezoeken wilde hij nagaan of ondernemers behoefte hadden aan meer informatie over bepaalde onderwerpen. Een groot deel van de bezochte ondernemers is naderhand teruggebeld met de vraag wat ze na het bezoek hebben gedaan. Dit zijn in het kort de uitkomsten:

Percentage van de ondervraagde ondernemers dat iets heeft gedaan met het bezoek van de kennisconsulent.

Concrete maatregel genomen	74%
Extra informatie opgezocht	58%
Overlegd met een zakelijke contactpersoon (bijvoorbeeld een vertegenwoordiger of veevoerleverancier)	64%
Overlegd met een collega	41%
Bijeenkomst bezocht	25%
Bedrijfsberekeningen gemaakt	20%
Visie ontwikkeld	78%

Veel ondernemers hebben na het bezoek van de kennisconsulent extra actie ondernomen op het gebied van kennisvoorziening. Een goed resultaat! Bent u nog niet benaderd voor een gratis bedrijfsbezoek, maar wel benieuwd wat de LaMi-kennisconsulent voor u kan doen? Vul de bon op pagina 8 in.

Ludieke fruitspelen

De stichting Terecht Anders heeft een aantal ludieke groepsspelen ontwikkeld rond het thema fruit: een fruitestafette, boogschieten à la Willem Tell, kersenpitspugen en boomstamzagen. De Fruitspelen zijn verplaatsbaar, zodat ze op verschillende fruitteeltbedrijven kunnen worden uitgezet. Met de Fruitspelen wil Terecht Anders tegemoetkomen aan de vraag naar actieve groepsarrangementen en tevens de fruitteelt in de Kromme-Rijnstreek promoten. Terecht Anders is een samenwerkingsverband van boeren, kunstenaars en recreatieondernemers in de Kromme-Rijnstreek, Langbroekerwetering en zuidelijke Heuvelrug. De Fruitspelen zijn mede gefinancierd door Leader+. Voor meer informatie kunt u contact opnemen met Maike van der Maat van LaMi.

Kersenpitspugen

Simone Eggenkamp werkt gedreven aan project 'Maak je erfgoed!'

‘We willen de authentieke sfeer van de boerderij bewaren’

De boerderij uit 1916 en het omliggende erf zijn voor Simone en Robert Eggenkamp in Bunschoten het visitekaartje van hun veehouderijbedrijf. Bomen, struiken en planten zorgen voor een fleurige omlijsting in karakteristieke sfeer. Simone en Robbert nemen inmiddels vier jaar deel aan het project 'Maak je erfgoed!' van Landschapsbeheer Utrecht.

Achter de boerderij springt de fraai gerestaureerde hooiberg in het oog. Ernaast is een weelderig bloemenperk aangelegd. De inspanningen op en rond het erf dateren echter van ver voor de tijd van 'Maak je erfgoed!' Simone: 'De ouders van Robert zijn al veel eerder begonnen met de aanplant van bomensingels rond het bedrijf. Wij zetten dat graag voort.'

Groeiend bedrijf

Robert en Simone Eggenkamp hebben een gemengd bedrijf met 75 melkkoeien en 400 vleesvarkens. Op 1 januari 2004 werd de maatschap met Roberts vader opgeheven. Het bedrijf groeit nog steeds. 'Het erf zal in de toekomst mee veranderen', zegt Simone. 'En daarmee ook de beplanting. Robert heeft uiteraard inspraak in mijn plannen, maar hij kijkt vooral naar de praktische kant. De windsingel wordt bijvoorbeeld verder doorgetrokken om luw te kunnen werken en sommige hoekjes houden we open om goed zicht te houden. Voor de rest kan ik het zelf bepalen.'

Veel documentatie

Simone kwam in contact met Landschapsbeheer Utrecht via een nieuwsbrief over de reconstructie Eemland. Haar interesse was direct gewekt en ze vroeg een folder aan. Behalve een financiële bijdrage voor de aanschaf van plantmateriaal en de mogelijkheid om een tuinarchitect een ontwerp te laten tekenen, leverde de Utrechtse veel documentatie op over de achtergronden van boerderijtuinen. 'Daar heb ik toch het meeste baat bij gehad. Uiteraard is het mooi meegenomen dat je geld krijgt om planten te kopen, maar dat zouden we evengoed hebben gedaan. Maar misschien pakken we het nu wel iets uitgebreider aan. De boekjes 'Boerenerven' en 'Boeren Planten Bomen' met een lijst met inheems plantmateriaal hebben

me echt op nieuwe ideeën gebracht. Die hebben duidelijk meer invloed gehad.'

Combinaties van oud en nieuw

Overigens houdt Simone zich niet strikt aan alle regels omtrent boerderijtuinen. 'Zeker niet. Ik vind het leuk om zelf ontwerptekeningen te maken en het oude met het nieuwe te combineren', vertelt ze. 'Ik heb bijvoorbeeld Skimmia's geplant, ook al hadden ze die vroeger niet. Als het maar de authentieke sfeer uitstraalt. Sommige dingen van vroeger vind ik niet mooi. Zo gebruikten de boeren hun voortuin om groente te verbouwen en lieten ze het gras in de boomgaard groeien. Ik hou dat liever strak bij.'

Weelderige bloemperken

De inrichting van de in het oog springende bloemperken is weelderig. 'Toch zet ik niet alles door elkaar. Er moet samenhang in zitten. Wel geldt: hoe meer soorten, hoe beter. Ik vind het namelijk ook leuk om voor een boeket van alles uit eigen tuin te halen', vertelt Simone. Ze rondde acht jaar geleden een opleiding tot bloembinder af, en was tot voor kort werkzaam in die branche. 'Sinds de geboorte van onze dochter spring ik bij op het bedrijf en doe ik de tuin. Het is een prachtige hobby, waarbij de boerderij ook nog eens beter uit de verf komt. Dat speelt duidelijk mee. Een rode beukenhaag vind ik bijvoorbeeld een prachtige afscheiding, maar die werd ons afgeraden, omdat die te veel de aandacht van de boerderij weg zou halen', zegt Simone. Voor haar is het project een aanrader. 'Maar het moet je wel liggen, want je bent niet klaar na de aanplant. Een tuin vergt veel onderhoud. Vooral omdat het bedrijf zich ook blijft ontwikkelen. En gezien de bebouwing van Amersfoort steeds dichterbij komt, zoek ik gretig naar manieren om de authentieke agrarische sfeer te bewaren.'

Simone Eggenkamp met dochter: 'Een mooie tuin is pure promotie. En dat is nooit weg, gezien het beeld dat sommige mensen hebben van de agrarische sector.'

Wat doet Landschapsbeheer Utrecht voor u?

Landschapsbeheer Utrecht geeft gratis advies aan particulieren over erfbeplantingen, kleine landschapselementen, agrarisch natuurbeheer en kleinschalige natuurontwikkeling.

•Financiering en subsidies

Onderhoud, herstel en aanleg van landschapselementen, aangepast beheer van graslanden, weidevogelbescherming: allemaal werkzaamheden die u wellicht onderneemt of wilt ondernemen. Maar ze kosten wel geld. Om u tegemoet te komen in de kosten van de werkzaamheden zijn er diverse subsidieregelingen opengesteld. Hein Pasman, projectleider subsidieregelingen, kan u helpen uit te zoeken of en welke subsidie voor u beschikbaar is.

•Planvorming en uitvoering

In opdracht van particuliere grondeigenaren maakt Landschapsbeheer Utrecht op offertebasis beheervisies en inrichtingsplannen. De plannen zijn altijd gericht op aanleg en uitvoering, en helpen eigenaren met het bepalen van keuzes voor beheer en inrichting in de toekomst. Als u interesse heeft om een plan te laten opstellen, kunt u contact opnemen met Nomi Havelaar. Met haar kunt u kosteloos en vrijblijvend de mogelijkheden voor uw terrein bespreken op het vlak van natuur en landschap.

Meer weten?

Op pagina 5 staat meer informatie over de actie 'Maak je erfgoed!'. Mocht u meer documentatie over erven willen dan kunt u de brochure 'Boerenerven in het buitengebied' aanvragen. Vul de bon in op de pagina hier naast of bel: (030) 220 55 34. Over de brochure 'Boeren Planten Bomen' leest u ook meer op de volgende pagina.

Maak je erfgoed!

Erven en tuinen in het buitengebied zijn zeer beeldbepalend en karakteristiek voor het agrarisch cultuurlandschap. Om het eigen karakter van de streek zo veel mogelijk te behouden en te versterken is er de actie 'Maak je erfgoed!'.

Bij de actie 'Maak je erfgoed!' werken grondeigenaren, vakbekwame hoveniersbedrijven, gemeentelijke landschapscoördinatoren en Landschapsbeheer Utrecht samen. Wat maakt een erf nou goed? Vincent Kraan, projectleider west bij Landschapsbeheer Utrecht, weet het antwoord.

Indeling boerenerf

Vincent Kraan: 'Van oudsher bepalen grondsoort en (grond)waterstanden het grondgebruik van de landerijen, en op die manier ook de bedrijfsvormen. Zo verschillen het boerderijtype, de indeling van het boerenerf en het sortiment van bomen, struiken en vaste planten per streek.' Kraan vertelt verder: 'Historische bebouwingen met hun erven hebben grote cultuurhistorische waarde, omdat zij veel vertellen over de ontstaansgeschiedenis van de streek.'

Moderne uitstraling

Vroeger waren vooral functionaliteit en soberheid kenmerkend voor erven en tuinen in het Utrechtse buitengebied. Je kon de boerenerven indelen in een mannelijk en een vrouwelijk deel. De voorkant was het domein van de vrouw. Woonhuis, bak-schuur, melkhuis, moestuin, boomgaard en siertuin waren haar verantwoordelijkheid. De achterkant was het domein van de man. Hier bevonden zich schuren, werktuigen (later machines), stallen, de toegang tot het land, en de toegang voor de leveranciers. Maar de tijden zijn veranderd en dat geldt ook voor de inrichting van de tuin. 'Waar men vroeger genoeg nam met een paar stoelen op het gras, mag in de moderne tuin een terras niet meer ontbreken', zegt hovenier Cees van Amerongen. Hij heeft al heel wat tuinen ontworpen, met de uitstraling van vroeger en het gemak van nu. 'Daarom vind je het terras terug in onze plannen.'

Het karakter van deze boerderij geeft de identiteit van de regio weer en werkt op deze manier mee aan de herkenbaarheid van de streek.

Advies over erf en tuin

Als u als grondeigenaar en bewoner van het buitengebied wilt meewerken aan een herkenbaar landschap, kan Landschapsbeheer Utrecht u helpen met een gericht advies. Uiteraard staan uw wensen en voorkeuren voorop en worden uw erf en tuin in nauwe samenspraak met u ontworpen. U kunt contact opnemen met Vincent Kraan, projectleider west, of Frans van Diepen, projectleider oost, telefoon (030) 220 55 34 of mailen naar: kraan@landschapsbeheerutrecht.nl of vdiepen@landschapsbeheerutrecht.nl.

Boeren Planten Bomen

Wie streekeigen bomen en struiken wil planten, kan deze bestellen via Landschapsbeheer Utrecht. De actie 'Boeren Planten Bomen' biedt bewoners van het buitengebied de mogelijkheid om diverse streekeigen boom- en struiksoorten, hoogstambomen (ook oude rassen) en beschermmaterialen te kopen. De brochure 'Boeren Planten Bomen' geeft een overzicht van de aangeboden bomen en struiken. Deze brochure biedt een schat aan informatie over het assortiment

bomen en struiken: gebruiksdoeleinden, een overzicht van eisen aan de groeiplaats, aanplantinstructies, en tips voor de eerste verzorging na aankoop.

Er zijn twee bestelrondes. Voor de eerste bestelronde moet het formulier uiterlijk 8 november 2004 bij Landschapsbeheer Utrecht binnen zijn. Voor de tweede bestelronde kunt u een bestelling plaatsen vóór 15 februari 2005. Bel met Landschapsbeheer Utrecht of vul de bon op deze pagina in.

Meer informatie

Voor meer informatie kunt u contact opnemen met:

Landschapsbeheer Utrecht

Bunnikseweg 39

Postbus 121

3730 AC De Bilt

Telefoon (030) 220 55 34

Fax (030) 220 55 44

E-mail: algemeen@landschapsbeheerutrecht.nl

Kijk ook eens op onze website: www.landschapsbeheerutrecht.nl

Interesse? Vul nu de bon in!

Als u interesse heeft voor een van de omschreven activiteiten van Landschapsbeheer Utrecht, stuur dan deze bon in een envelop naar Landschapsbeheer Utrecht, Antwoordnummer 121, 3730 AC De Bilt. Een postzegel is niet nodig.

Naam: _____

Adres: _____ Woonplaats: _____

Telefoon: _____ E-mail: _____

Ik heb belangstelling voor:

- ☐ De actie 'Maak je erfgoed!'
 - ☐ De brochure 'Boeren Planten Bomen'
 - ☐ Plannen voor kleinschalige natuurontwikkeling
 - ☐ Subsidieregelingen
- (kruis uw keuze aan)

U kunt uw wensen ook kenbaar maken via (030) 220 55 34 of algemeen@landschapsbeheerutrecht.nl

Biologische melk op Leusdense basisschool

Je kunt er maar beter vroeg mee beginnen, moet schooldirecteur Eelco Dam gedacht hebben toen hij hoorde van het initiatief om biologische schoolmelk uit te delen. In samenwerking met Natuur- en Milieufederatie Utrecht (NMU), Vecozuivel uit Leusden en LaMi kregen alle scholen in Utrecht bericht dat zij hun leerlingen met ingang van het nieuwe schooljaar biologische schoolmelk kunnen verstrekken. Inmiddels hebben ook andere scholen interesse getoond.

Voor de leerlingen van de Leusdense basisschool Loysder Hoek is het duidelijk: biologische melk, dát is de witte motor. Loysder Hoek is de eerste school in Utrecht die haar leerlingen biologische schoolmelk aanbiedt.

Trefpunt Pacht Duurzame Landbouw

Er is veel vraag naar grond bij biologische bedrijven in de Gelderse Vallei. Uit een telefonische enquête die werd uitgevoerd door LaMi, blijkt dat de helft van de bedrijven wil uitbreiden. In totaal is er vraag naar 450 hectare. Een grote vraag naar grond komt van de biologische pluimveebedrijven. Deze bedrijven gaan in de nabije toekomst zelf voer verbouwen. Vervolgens heeft het Trefpunt pachtgrond van Natuurmonumenten aangeboden aan enkele biologische bedrijven. Dit gebeurde aan de hand van een aantal criteria, waaronder de af-

stand van het bedrijf tot het te pachten perceel. Deze proef was een groot succes: zowel Natuurmonumenten als de twee pachters zijn erg tevreden, vooral ook vanwege de snelheid van de gevolgde procedure. Reden genoeg om daadwerkelijk een trefpunt op te richten, en ook agrarisch ondernemers die op een andere wijze duurzaam werken hierbij te betrekken. In oktober moet het Trefpunt Pacht operationeel zijn. Wilt u grond in de Gelderse Vallei pachten of verpachten? Vul dan de bon in op pagina 8 en er wordt contact met u opgenomen.

Biologische producten op menukaart

De smaak, de kwaliteit en de exclusiviteit van streek- en biologische producten vallen in goede aarde bij koks. Zo blijkt uit een project dat LaMi heeft begeleid met Natuur en Milieu Utrecht. In dit project namen koks deel aan proeverijen van streek- en biologische producten. Voor meer biologische producten in restaurants zijn echter nog wat drempels te nemen. Zo missen de koks één aanspreekpunt. Zij moeten soms wel tien verschillende producenten bellen om hun boodschappenmand gevuld te krijgen. Daarnaast zijn de bezorgkosten hoog. Ook stellen de koks eisen aan verpakking, hoeveelheden, betrouwbare en vlotte levering, en certificering (HACCP en SKAL). Bundeling van het aanbod van producenten is een eerste stap om meer biologische producten op de menukaart te krijgen. Hiertoe heeft een aantal producenten zich aangesloten bij het Streek & Smaakverbond. Producenten die meer over deze organisatie willen weten, kunnen contact opnemen met Miriam van der Kolk, telefoon (06) 513 699 76.

Kennisverspreiding biologische landbouw

De afgelopen jaren heeft LaMi het project 'Kennisverspreiding biologische landbouw' uitgevoerd. Binnen dit project vonden de volgende activiteiten plaats:

- Een excursie naar een biologisch varkensbedrijf annex slachterij, in samenwerking met het Groen Horst College.
- Open dagen voor consumenten op varkensbedrijven.
- Varkensvlees proeven bij 45 filialen van Albert Heijn in Utrecht en de Gelderse Vallei.
- Drie studiegroepen voor biologische melkveehouders.
- Twee workshops 'Koesignalen' met gangbare collega's in het kader van 'de duurzame koe'.
- 'Praktijktuin' voor fruittellers, waarbij gangbare fruittellers ervaring konden opdoen met het biologische telen van appels.

Dit project is onder meer mogelijk gemaakt door medefinanciering uit het Europees Oriëntatie- en Garantiefonds voor de Landbouw (EOGFL), afdeling Garantie.

Gratis bedrijfsdoorlichting krachtvoergebruik

Vanaf augustus 2005 moeten alle biologische veevoerders volledig uit biologische grondstoffen bestaan. Momenteel bestaat biologisch krachtvoer voor zo'n 20 procent uit gangbare grondstoffen. Zuiver biologisch krachtvoer zal duurder uitpakken. Vooral biologisch eiwit is flink aan de prijs. Minder krachtvoer gebruiken en zo veel mogelijk eiwit op het eigen bedrijf produceren wordt dan een optie. Benieuwd naar de mogelijkheden? Laat uw bedrijf dan gratis doorlichten op krachtvoergebruik en de teelt van eiwitrijke gewassen, inclusief gras en grasklaver. Vul de bon op pagina 8 in en stuur hem op.

Cursussen rundveevoeding

Voor de komende winterperiode biedt LaMi weer praktijkgerichte cursussen veevoeding aan. Er is veel aandacht voor de nieuwste ontwikkelingen, veel ruimte voor uitwisseling van ideeën met de cursusleider en de cursussen zijn aangepast aan de bedrijfssituaties van de deelnemers. Er zijn drie mogelijkheden:

Verdieping 1 (drie dagdelen)

- Afbraaksnelheden in rantsoenen.
- Kwaliteit en gebruikseigenschappen van grondstoffen en bijproducten.
- Rantsoenoptimalisatie.

Verdieping 2 (drie dagdelen)

- Rantsoen en diergezondheid.
- Functie van mineralen.

- Opfok en duurzaamheid.
- Rantsoenen en het nieuwe mestbeleid.

Verdieping 3 (drie dagdelen)

- Grasrantsoenen, gebruikseigenschappen van vers gras en kuilgras.
- Beweiding.
- Droogstand.
- Vruchtbaarheid in de eerste 120 dagen, theorie en praktische achtergronden.
- Productiegehalten en drogestof opname in de eerste 120 dagen.

De eigen bijdrage is € 115,- per cursus. Vul de bon in op pagina 8 en u ontvangt het informatiepakket.

VVB-voorzitter Henk Klever tevreden over opkomst bij activiteiten

‘Gevarieerd ledenbestand vraagt om passende onderwerpen’

Voor slechts € 15,- per persoon per jaar biedt de afdeling Rijn- en IJsselstreek van de VVB haar 130 leden vier informatieve thema-avonden en een excursie aan. Samen met de bestuursleden staat voorzitter Henk Klever ieder jaar weer voor de uitdaging om een interessant programma samen te stellen.

Op een steenworp afstand van het AC Restaurant langs de A12 heeft Henk Klever een mooi agrarisch bedrijf in De Meern, met bijzondere aspecten. Zo is er een veetunnel, die de koeien sinds 1993 in staat stelt ongestoord de weilanden aan de andere kant van de drukke N228 te bereiken. Een drie eeuwen oude poel koestert Klever als een prachtig landschappelijk element, dat extra cachet geeft aan de boerderij. Aan de keukentafel gaat het gesprek echter vooral over de Vereniging voor Bedrijfsvoorlichting (VVB), waarvan de veehouder sinds 1995 voorzitter is.

Trouwe leden

Gemiddeld trekt een VVB-bijeenkomst 25 tot 30 leden. ‘Maar je ziet niet telkens dezelfde gezichten’, benadrukt Henk Klever. ‘De VVB heeft geen harde kern, maar wel trouwe leden. Ik zie iedereen minstens één keer per jaar op een van de thema-avonden of tijdens de excursie. Het onderwerp bepaalt of iemand aanwezig is. Iedere veehouder heeft zo zijn eigen interesses en bedrijfsdoelen, variërend van een lage kostprijs tot de fokkerij. We presenteren voor elk wat wils, waarbij we zo veel mogelijk proberen in te spelen op de actualiteit.’

Duurzame koe

Klever somt de onderwerpen van het seizoen 2003/2004 op. ‘Eén avond stond in het teken van de lage melk-

prijs. De vraag was hoe je daar als veehouder het beste op kunt anticiperen. Persoonlijk spreken dat soort bedrijfs-economische onderwerpen mij bijzonder aan.’ ‘Weidegang: lust of last’, ‘De bodem: de basis onder uw bedrijf’ en ‘De duurzame koe’ waren andere onderwerpen op VVB-avonden in het vorige seizoen. Op de laatstgenoemde bijeenkomst was een belangrijke vraag of er in Nederland duurzaam perspectief bestaat voor andere rassen, bijvoorbeeld Montbéliarde. ‘Dat draaide uit op een interessante discussie’, herinnert Klever zich. ‘Op zo’n moment zal iedere veehouder zich afvragen: kan ik er iets mee op mijn bedrijf en in mijn specifieke situatie? Dat is de kracht van de VVB.’

Ledental loopt terug

Dat het aantal leden van de VVB Rijn- en IJsselstreek de afgelopen jaren drastisch is teruggelopen, is louter te wijten aan de realisatie van de Utrechtse Vinex-wijk Leidsche Rijn. Klever: ‘Sommige veehouders zijn gestopt, anderen hebben hun bedrijf elders voortgezet. Wel bieden dergelijke bedrijfsverplaatsingen soms mogelijkheden voor een interessante excursie. In februari zijn we bijvoorbeeld naar twee bedrijven in Zeeland geweest, waarvan er één eigen-dom is van een voormalig VVB-lid dat moest wijken voor Leidsche Rijn. Bij hem

Henk Klever bij de eeuwenoude poel: ‘Ideeën opdoen die je in je eigen bedrijfsvoering kunt toepassen. Dat is de kracht van de VVB.’

konden we onder meer een nieuwe melkrobot bewonderen. Bij een andere Zeeuwse veehouder zagen we wat de voordelen zijn van een melkstal waarin de koeien zij aan zij staan.’ Klever is tevreden over de samenwerking

met LaMi, die een aantal van de VVB-bijeenkomsten meefinanciert. Wel lijkt de voorzitter een fusie met de VVB Lopikerwaard op termijn een logische ontwikkeling. ‘Samen staan we sterker.’

Henk Klever (60) is melkveehouder in De Meern. Sinds 1984 is hij bestuurslid van de VVB. Vanaf 1995 fungeert hij als voorzitter van de VVB Rijn- en IJsselstreek. Daarnaast is hij bestuurslid van de GLTO-afdeling Woerden. Klever heeft 55 hectare land, waarop 100 melkkoeien, 90 stuks jongvee en 40 schapen worden geweid. Met zoon Henk-Jan en dochter Marije heeft hij twee potentiële opvolgers.

Lid worden

Als u lid wilt worden van de VVB bij u in de regio, kunt u contact opnemen met:

- VVB Zuidoost-Utrecht, W. van Cooten, telefoon (0343) 41 46 43
- VVB Houten-Bunnik, H. van der Maat, telefoon (030) 637 15 39
- VVB Woudenberg-Leusden, J. Oskam, telefoon (033) 286 14 11
- VVB Lopikerwaard, G. van de Ham, telefoon (0182) 30 93 96
- VVB Rijn en IJssel, H. Klever, telefoon (030) 666 13 80
- VVB Noorderpark, J. van Woudenberg, telefoon (0346) 21 10 91
- VVB Ronde Venen e.o., R. den Boer, telefoon (0297) 21 40 65

Winteractiviteiten VVB's

Voor de Utrechtse melkveehouder die zijn kennis actueel wil houden, is een bezoek aan een avond van de Vereniging voor Bedrijfsvoorlichting (VVB) zeer de moeite waard. In samenwerking met LaMi worden ook deze winter veel interessante activiteiten georganiseerd. De verschillende VVB's hebben ondertussen al een aantal boeiende winteravonden op hun naam staan.

- VVB Woudenberg-Leusden besteedde een avond aan graslandvernieuwing.
- Een avond over bodemkwaliteit en de duurzame koe (inclusief excursie) waren de thema's van de VVB Rijn- en IJsselstreek.
- Over de duurzame koe waren er sprekers van het Praktijkonderzoek ASG en van de importeur van Montbeliarde-koeien.
- Bij de VVB Lopikerwaard ging er een avond over de duurzame koe en diergezondheid. Een andere avond had als thema ruwvoederwinning.
- Bodemkwaliteit was ook bij VVB Noorderpark en Vechtstreek het thema. Voor het onderdeel organische stof in de bodem ontwikkelde het Praktijkonderzoek ASG het zogenoemde Triple B-systeem (bouwplan-bemesting-bewerking).

Zomerdemo's goed bezocht

Net als vorig jaar werden deze zomer weer enkele goedbezochte demo's georganiseerd:

- 1 Demo in Woudenberg. Groei en ontwikkeling van erwten/gerst worden nauwkeurig gevolgd én goed bevonden.
- 2 Demo in Werkhoven. Er was veel belangstelling voor de mobiele installatie voor het malen van voedergranen.
- 3 Demo in Rhenen. Uitleg over de werking van de gewasgeleide schoffel in maïs.
- 4 Demo in Linschoten. Nieuwsgierige blikken volgen het oogsten en pletten van winter-tarwe en de oogst van erwten/gras.

Voor meer kleurenfoto's zie www.lami.nl.

Celkalk succes tegen vruchtboomkanker

Celkalk via de beregeningsinstallatie toepassen bestrijdt vruchtboomkan-ker in appel en peer net zo goed als werken met gangbare chemische middelen. De kankeraantasting was lager dan in het eerste proefjaar 2002/2003, maar de verschillen tus-sen onbehandeld enerzijds en gang-baar of celkalk behandeld anderzijds kwamen er weer duidelijk uit. De behandeling met celkalk blijkt een milieuvriendelijk alternatief voor het inzetten van gangbare fungiciden. De methode werkt ook goed in een natte herfst en kan zo vaak worden toege-past als nodig is. Waarnemingen in de proefpercelen wijzen ook op een mo-gelijk effect tegen de perenbladvlo.

De drie fruittelers die deelnemen aan de proef, zijn al met al heel positief over de toepassingsmogelijkheden. Het enige nadeel blijft het risico van verstoppingen van de beregeningsin-stallatie op lange termijn. Daarom worden verbeterde formuleringen onderzocht. Het tweejarig demopro-ject op drie proefpercelen (twee met appels en één met peren) wordt dit najaar afgesloten. Mogelijk komt er een vervolg, waarbij meer fruittelers worden betrokken. Heeft u belangstelling? Stuur dan de bon in op deze pagina of neem con-tact op met de projectcoördinator bij LaMi, Joke Janse: jjanse-lami@glto.nl

Gratis infopakketten

Bij LaMi kunt u de volgende informatiepakketten gratis ontvangen: 'Eigen krachtvoer telen en voeren' en 'Eiwitrijke gewassen telen'. Stuur de bon op deze pagina in.

www.lami.nl

Fruittelers vinden nog makkelijker infor-matie op de LaMi-website. Klik op de appels en u vindt alles over de fruitteeltprojecten.

Veeteeltstudieclubs

Speciaal voor de veeteeltstudieclubs (fokstudieclubs) in IJsselstein biedt LaMi de volgende activiteiten aan:

- Koesignalen, een stalsessie met Vetvice.
- Kruisen met blaarkop, een excursie naar het melkveebedrijf van Ben Barkema in Lelystad.
- Duurzame koeien, een avond die wordt gepresenteerd door Praktijkonderzoek ASG in Lelystad.
- Triple B-systeem (bodem-bewerking-bemesting), een avond door Praktijkonderzoek ASG in Lelystad.

De genoemde activiteiten zijn een vervolg op die van het afgelopen winterseizoen. Toen organiseerde veeteeltstudieclub Eemland samen met LaMi een avond over de duurzame koe en diergezondheid. Een avond over het toevoegen van smaakstoffen aan ruwvoer voor een betere ruwvoeropname werd georganiseerd door de vee-teeltstudieclub Renswoude en LaMi. Vul de bon in.

Interesse? Vul nu de bon in!

Als u interesse heeft in een van de omschreven activiteiten in deze Aanjager, stuur dan deze bon in een envelop naar: LaMi, Antwoordnummer 7040, 3990 TA Houten. Een postzegel is niet nodig.

Naam: _____

Adres: _____ Postcode: _____

Woonplaats: _____ Telefoon: _____

Ik heb belangstelling voor:

- ☐ De kennismarkt plattelandstoerisme op 27 oktober
- ☐ Een gratis exemplaar van de praktijkgids Koesignalen
- ☐ Het gratis advies over nieuw mestbeleid (aanmelden voor 15 oktober)
- ☐ De Checklist realisatie verblijfsrecreatie
- ☐ De cursus PR en marketing
- ☐ Een bezoek van de kennisconsulent
- ☐ Gratis bedrijfsdoorlichting krachtvoergebruik (biologische bedrijven)
- ☐ Trefpunt Pacht Duurzame Landbouw
- ☐ Cursus veevoeding
- ☐ De informatiepakketten Eigen krachtvoer telen en voeren en Eiwitrijke gewassen telen
- ☐ Het demoproject 'Berekening celkalk in appel of peer'
- ☐ Activiteiten veeteeltstudieclubs

Nieuwe spuittechnieken

‘Met de tunnelspuit lukt het mij om 30 procent op het middelengebruik te be-sparen’, aldus een tevreden Johan Stigter in Jaarsveld. Ruim tachtig fruittelers be-zochten de avond over emissiearme spuittechnieken en bewonderden de werking van de tunnelspuit. Hiermee kan de drift worden teruggebracht met 85 procent ten opzichte van een standaard-situatie. Ook de tweerijige Wanner-spuit met reflectieschermen en een conventio-nele spuit met nieuwe driftarme Venturi-doppen werden gedemonstreerd. Aan de demo's gingen lezingen, presentaties van onderzoek en discussies vooraf. Vooral over de streefcijfers voor emissiebeper-king en nieuwe emissiecijfers in de drift-tabel van het CTB werd veel gediscus-sieerd. LaMi organiseerde deze avond in samenwerking met de afdeling Vecht en IJssel van de NFO.

Colofon

Aanjager is een uitgave van LaMi. LaMi is hét loket voor de innovatieve ondernemer op het platteland. Aanjager wordt verzonden aan alle boeren en tuinders in Utrecht.

LaMi
Postbus 441
3990 GE Houten
Telefoon (030) 634 54 99
Fax (030) 634 54 68
Internet: www.lami.nl
E-mail: lami@glto.nl

Productie
Roodbont Communicatie,
Zutphen

Redactie
Cees de Geus, Bert Hartman,
Natalie Joosten, Marijke van Oostende,
Marcel Vijn

Eindredactie
Maud van der Woude Tekstwerk, Groningen

Vormgeving
Heijdens Karwei,
Amsterdam